

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ВОЈНА РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА

САРАДЊА ИЛИ НОВИ НЕСПОРАЗУМИ

Глобализација може да се посматра као “природни” процес и као “наметнути услов”. Природни процес глобализације одвија се упоредо са развојем људског друштва и најјаче се испољава у техничко-технолошким достигнућима и њиховом ширењу посредством комуникација и трансферима знања. Инвенције и техничке иновације најлакше савладавају отпоре на путевима њиховог кретања од развијених ка мање развијеним и неразвијеним земљама и подручјима света којима су оне неопходне. Наметнута глобализација најизраженија је у политици. Али уколико се усмерава првенствено технолошким и економским развојем, поприма нове правце који могу да измене односе економске, политичке и војне моћи.

Крајем осамдесетих и на самом почетку деведесетих година прошлог века разбијена је светска биполарност. Једна од две светске суперсиле разбијена је на 15 независних држава, а распао се и један од два војна савеза, који је она предводила. На просторима Евроазије створено је двадесет нових независних држава, а на истом подручју остао је само један војни блок, који је испољио тенденцију ширења и даљег јачања.

На позорници светских збивања остала је, у суштини, само једна доминантна светска суперсила, о којој се у новије време говори као о хиперсили, један друштвено-политички систем и један војни блок. Уместо старог биполарног светског система, отпочета је градња новог унилатералног светског поретка.

Битну карактеристику нове светске униполарности треба да представља јединствена светска друштвено-политичка успостављеност првенствено на основама евроатлантских цивилизацијских и других вредности. Изградња таквог новог светског поретка, или тежња ка његовој изградњи, остварује се упоредо са светском глобализацијом, регионалном интеграцијом и војном неравнотежом.

Глобализација се обично види као један позитиван процес, који промовише светски мир и стабилности, економски раст и техничко-технолошки прогрес. То у основи јесте тако, али она не нуди свима једнаке користи. “Њене користи”, каже генерални секретар Уједињених нација, Кофи Анан, “неједнако су расподељене; глобализација више користи развијеним него земљама у развоју”. Она, наиме, делује на продубљивање јаза између развијених и неразвијених земаља и делова света и на тај начин ствара повољне услове за нове неспоразуме и сукобе.

Подручја у којима је процес глобализације посебно интензиван су системи комуникација, техничко-технолошки развој и међународни трансфер технологија, међународно тржиште роба и услуга и друго.

■ ПРИРОДНО И НАМЕТНУТО

Можемо да је посматрамо (и остварује се) као један “природни” процес и као “наметнути услов”. Природни процес најјаче се испољава у техничко-технолошким достигнућима и њиховом ширењу посредством комуникација и трансфера знања. Иновације и техничке иновације, наиме, најлакше савладавају отпоре на путевима њиховог кретања од развијених ка мање развијеним и неразвијеним земљама и подручјима света којима су оне неопходне.

Наметнута глобализација најизраженија је у политици. Изградња новог светског поретка са ослонцем на војну силу и њену употребу супротна је природном процесу глобализације. Не само да је штетна, наметнута глобализација јавља се и као озбиљна препрека њеном природном процесу, који се скоро метеорском брзином шири и продире у све пределе ове наше планете Земље.

Брзина ширења знања и вештина примене нових техничко-технолошких достигнућа, до којих долази у новије време, унеколико мањају представу о претходно реченом продубљивању јаза између развијених и неразвијених земаља и делова света. Земље и народи неких подручја, нарочито они са Далеког истока, из Јужне и Југоисточне Азије испољавају веома велику вештину коришћења нових технологија у развоју властитих комуникација, повећању производње и унапређењу услуга. Тако, глобализација усмеравана првенствено технолошким и економским развојем, поприма неке нове смерова који могу да воде измени односа економске, политичке и војне моћи.

■ ПОВЕЗИВАЊЕ РЕГИОНА

Светском глобализацијом није обухваћена војна сфера. Она је, у суштини, део регионалне интеграције.

После хладног рата на позорници светских збивања остао је само један велики војни блок – НАТО, док је други (Варшавски уговор) расформиран, а мањи или мали војни савези су, по свом значају, маргинализовани.

Преостали велики војни блок, мада је реално изгубио ранији разлог постојања, редефинисао је своју стратегију у коју је уградио могућност војног ангажовања и изван граница властитих територија. Ширење присуства и утицаја на Исток, постало је суштина његове политике и стратегије.

МУЛТИРЕГИОНАЛНОСТ НАТОА

Једина велика војна асоцијација постала је карактеристична не само по бројности чланова и партнера, него и по мултирегионалности. Она сада покрива подручје од Ванкувера на Западу до Владивостока на Истоку, простирући се на три региона или континента: Северну Америку, Европу и Азију. Оснивањем “Медитеранског дијалога”, у који је укључена већина земаља Блиског истока и Северне Африке, НАТО је прескочио Средоземно море и, практично, закорачио на четврти континент – Африку.

Остварена експанзија Алијансе указује на тежњу њених водећих сила да ту раније доминантну војну организацију трансформишу у војно-политичку или, још конкретније, у политичко-војну организацију много ширих размера од регионалних.

У реализовању политике ширења, НАТО је у међувремену у своје редове примио десет нових земаља чланица. Све су оне, изузев бивше југословенске републике Словеније, непосредно или посредно припадале супротстављеном војном блоку. То су: Бугарска, Чешка Република, Мађарска, Пољска, Румунија и Словачка, затим Естонија, Летонија и Литванија. Чланству НАТОа припала је и бивша Источна Немачка, која је такође била у Варшавском уговору. НАТО је на тај начин повећан са 16 на 26 чланица и проширио се све до граница Руске Федерације, Украјине и Молдавије, бивших совјетских република.

Даље ширење присуства и утицаја НАТОа остварено је путем промовисања и имплементације Програма Партнерство за мир. Партнери НАТОа постале су све земље које су раније припадале Варшавском уговору, све бивше европске неутралне државе и три новостворене државе, бивше југословенске републике (Хрватска, Македонија и Словенија, која је касније постала пуноправни члан НАТОа). Изван политичких и војних структура Алијансе, у Европи, остале су само две земље – Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора. Структуру НАТОа данас чини 26 земаља чланица и 21 партнерска земља.

Многи посматрачи војно-политичког кретања у свету постављају питање и тра-

же одговор на њега – неће ли НАТО прерасти у политичко-војну организацију планетарних размера и од Уједињених нација преузети улогу чувара мира и безбедности у свету?

Просторно ширење НАТОа јесте чињеница која се не може оспорити, као што се не може оспорити ни његова огромна војна моћ. Међутим, мало је индикатора који би могли да укажу на могућност његовог прерастања у један глобални војно-политички или политичко-војни форум, јер је све мање реалних основа за то.

У оквиру Алијансе, чак и када се изузму земље Заједнице независних држава, које су припадале бившем Совјетском Савезу, укључујући и Русију, и друге партнерске државе, налази се највећа количина светске војне моћи. Земље чланице НАТОа троше више од две трећине војних расхода у свету и, исто тако, располажу са више од две трећине нуклеарне моћи. У томе, ипак, не постоји нека врста унутрашње равнотеже. Сједињене Америчке Државе улажу два пута више у одржавање и јачање своје војне силе него све остале земље чланице. Резултат тога је много боља техничка опремљеност и борбена оспособљеност снага САД него снага осталих земаља чланица.

ТЕЖЊЕ ЗА ЈАЧАЊЕМ

Изван структура НАТОа постоји неколико војних сила које настоје да ојачају своју војну моћ и да на неки начин поправе неравнотежу војних снага у свету. То су Руска Федерација, Кина, Јапан и Индија.

Руска Федерација, која је Програмом Партнерство за мир повезана са НАТОом, а са Кином ствара "стратегијско партнерство", друга је нуклеарна сила на свету и то јој даје одређену тежину на ваги мерења односа војних снага. Остале компоненте оружаних снага Русије су, током последњих петнаестак година, страховито деградиране и тек сада отпочиње њихов постепени опоравак.

Кина има бројчано најјачу војску на свету, око 2.500.000 људи у оквиру регуларне армије. Систематски повећава војни буџет двоцифреним стопом годишње и убрзано технички модернизује своју армију. Трећа је нуклеарна сила на свету и развоју ракетно-нуклеарних снага посећује посебну пажњу. С обзиром на њену многољудност и устаљено економско јачање, може се претпоставити да ће она, у релативно кратком периоду, постати друга војна сила на свету. Сем тога, интензивирање кинско-руске војне сарадње отвара нову димензију у (не)равнотежи војних снага у свету.

По величини војних расхода, око 45 милијарди долара годишње, Јапан се сврстава на друго место у свету. Он има такве економске и техничко-технолошке услове да може релативно брзо да изгради војну моћ која би га свртала у сам врх војних сила.

Индија, као и Кина, бележи натпросечну стопу економског раста и повећава свој војни буџет годишњом стопом од седам до осам одсто. Уврштена је у клуб нуклеарних сила и испољава тежњу да постане водећа војна сила у региону.

Када је у питању равнотежа снага у свету, посматрана не само са војног становишта него и са становишта мира и безбедности, сарадње и сукоба цивилизација, онда се не може заобићи тзв. исламски фактор и његова сукобљеност са хришћанском цивилизацијом. У том сукобљавању исламске земље не ослањају се на војну моћ; оне користе друге методе и средства, укључујући тероризам и разне облике неконвенционалне борбе. У процесу развоја нове, технолошке револуције, демографски фактор добија на тежини и постаје све значајнији чинилац у "мерењу" односа снага у свету.

(НЕ)РАВНОТЕЖА СИЛЕ

Достигнути степен развоја људског друштва и односа у њему карактерише изразита неравнотежа војних снага у корист Сједињених Америчких Држава. Доминантна војна надмоћност САД у односу на друге земље потврђује се јачином (бројношћу), техничком опремљеношћу њених оружаних снага и њиховим стратегијским распоредом, те високом војног буџета САД.

Регуларна или стајаћа војска САД је релативно мала – око 1.450.000 људи. Сједињене Државе, међутим, имају такозване тоталне снаге, у које, сем регуларне армије, укључују организоване, обучене и опремљене јединице резервних компонента –

резерве и националне гарде, од око 1.100.000 људи. "Тоталне снаге" обухватају такође цивиле стално запослене у војсци од око 950.000 људи, тако да оне броје око 3.500.000 што је за један милион више од најбројније војске – Кинеске народне армије. Вредно је запазити да јединице резервних компонента, нарочито националне гарде, које одржавају већи степен борбене оспособљености, учествују у извођењу војних операција на актуелним ратиштима упоредо са јединицама регуларне војске. Исто тако, цивили стално запослени у оружаним снагама, заједно са својим командама, јединицама и установама у којима су на служби, учествују у операцијама које снаге САД изводе било где у свету.

Војни буџет САД од 420 милијарди долара у текућој фискалној години представља близу једну половину званичних војних буџета свих земаља света (око 870 милијарди долара у 2003. години). Близу 40 одсто војног буџета САД намењује се за истраживање, развој и набавке нових средстава ратне технике, чиме се обезбеђује веома висок степен техничке опремљености оружаних снага САД. Међутим, поред редовног војног буџета, САД из посебних фондова финансирају трошкове војних операција својих снага у Авганистану и Ираку са око 73 милијарде долара годишње и на тај начин обнављају изгубљена средства НВО новим врстама и моделима оружја и оруђа.

Пентагон планира да до 2008. године повећа издвајања за истраживање и развој са 61 милијарде долара на 80, а за набавке нових средстава НВО од 80 на 100 милијарди долара. Узимајући у обзир те чињенице, повољан геостратегијски положај

земље и постојећи стратегијски распоред њихових оружаних снага, може се претпоставити да САД неће имати противника или савезника исте или приближно исте војне моћи; оне, у ствари, настоје да за дужи период, у најмању руку до краја текућег квартала овог века, задрже војну надмоћност у односу на било којег потенцијалног противника.

Планови Пентагона који се односе на развој оружаних снага САД представљају неку врсту изазова садашњим регионалним, а потенцијално светским војним силама за такмичење на пољу наоружавања. Могући учесници у тој трци не одговарају на изазов, мада Руска Федерација и Кина улажу знатне напоре у јачање својих војних потенцијала, стављајући тежиште на освајање нових технологија и њихову војну примену.

Посебну пажњу војно-политичких посматрача привлачи убрзано јачање Кинеске народне армије. Међутим, то вероватно није одговор на амерички изазов, већ пре резултат стања у региону. Кина је, наиме, нагласила своју решеност да Тајван врати и прикључи матици земљи па макар то било и уз помоћ оружане силе. Та околност и несређени односи са Јапаном, утичу на неповољан развој догађаја у региону и подстичу даље и убрзано наоружавање Кине.

Сем неизвесности у погледу унутрашњих кретања у појединим земљама, у питању је и будућа оријентација Руске Федерације, која може да буде или самосталан развој и без уласка у војна савезништва с другим земљама и савезима или приближавање НАТОу и Сједињеним Америчким Државама, или приближавање Кини. У сваком случају, она ће бити изузетно важан чинилац у равнотежи снага између Запада и Истока. ■

Др Тодор МИРКОВИЋ